

פרשת חיי שָׂרָה

צִדְדֵי תַעֲשֶׂה לַיְמִינָה – חַיֵּי שָׂרָה

חַיֵּי שָׂרָה !? האם לא נכון יותר לקרוא לפרשתנו [אַחֲרַי] מוֹת שָׂרָה ?

פרשנו פותחת למעשה בסיפור מוֹתה של שָׂרָה, "וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה... וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע...". על דרך פנימיות, אמור שם הפרשה ללמד על מהותה של הפרשה כולה, מה שלא כל כך מסתדר לכאורה, עם שם הפרשה. כל המסופר בהמשכה, מתרחש לאחר מותה של שָׂרָה אמנו, וכמו נובע ממותה. אברהם אבינו קונה את מערת המכפלה, כדי לְקַבֵּר בה את שָׂרָה, כדבריו לעפרון החיתי, "כִּסְף הַשְּׂדֵה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי שָׂמָּה". אחר כך שולח אברהם את אליעזר לחרן, להביא משם אישה ליצחק. רבקה, כלילת המעלות, מצליחה במעלותיה, כמו להשכיח את חסרונה של אמו האהובה, ולנחם אותו על מוֹתה, "וַיִּבְאֶה יִצְחָק הָאֵלֶּלֶה שָׂרָה אִמּוֹ... וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרַי אִמּוֹ". אחר כך, בשל מוֹת שָׂרָה ובחסרונה המורגש, "וַיִּסָּף אֲבִרְהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וְשָׂמָּה קְטוּרָה". אברהם נושא בשנית את הגר, היא קטורה, ומוליד ממנה צאצאים נוספים. רק בסוף הפרשה, מסופר על פטירתו של אברהם אבינו. אולי מן הראוי היה בהתחשב בפעילותו העניפה של אברהם, לקרוא לפרשה "חַיֵּי אַבְרָהָם"? או לחילופין, לקרוא לפרשה "מוֹת שָׂרָה", בדומה לפרשת אַחֲרַי-מוֹת, הפותחת ב"אֲחֲרַי מוֹת שָׂרָה בְּנֵי אֶהְרֹן"?

ומסביר הרבי מליובאוויטש שחייו של האדם החי, ומספר שנותיו, אינם נמדדים על פי התאריך הלידה הרשום בתעודת הזהות שלו, אלא על פי משך הזמן המצטבר, בו היה במצב של חיות, שגופו היה מחובר לפנימיותו לנשמתו, והם פעלו יחדיו כישות אחת. באשר לאדם "שנפטר מן העולם", עדיין נמדדת חיותו האמיתית, הנצחית, לפי מה שהשאיר אחריו בלכתו, על פי "התולדות שלו" ועל פי התוצאות של מה שעשה בהיותו בגוף, "מה זרעו בחיים, אף הוא בחיים".

דמויות המפתח בפרשתנו הן נשים וברובה הפרשה עוסקת בנשים, בשידוכין ובנישואין. אם נסרוק את שמות הפרשות, נגלה שפרשה זו היא גם היחידה בתורה, ששמה בנוי על שם אשה. כדי להבין, נרד תחילה לשורש שמה של שָׂרָה. המלה 'שָׂרָה' היא הטיה בלשון נקבה של שָׂרָה, ומשמעותה שולטת, בעלת שררה משמעות שאכן באה לידי ביטוי בשָׂרָה. כאשר אברהם, המיצג את מידת החסד הטבועה בו, מתקשה להרחיק מהבית את ישמעאל, המסכן את נפש יצחק, בגשמיות וברוחניות, היא תופסת פיקוד ודורשת מאברהם, "גֵּרְשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ ! כִּי לֹא יִירֶשׁ בֶּן הָאִמָּה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק". אברהם רואה בדרישתה גזירה קשה מאוד ו"לא הומאנית", "וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָיו אֲבִרְהָם עַל אֹדֶת בְּנֵי אֶת הַקֵּב"ה, כמו מצטרף לדעתה של שָׂרָה, ואומר לאברהם "אַל יֵרַע בְּעֵינָיִךְ עַל הַנְּעָר וְעַל אֲמֵתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי שָׂרָה שְׂמַע בְּקִלָּה כִּי בִיִּצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע". לאמיתו של דבר, שָׂרָה היא הקוראת נכונה את רצונו וכוונתו של הקב"ה, והקב"ה בעצם מעיד עליה ככזו. ואומר המדרש "שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות" כלומר, שבנבואה דווקא (ולא בשאר תחומים), היתה שָׂרָה גדולה מאברהם. וכבר הרחבנו בעבר על כוח הראייה המיוחד שהיה לשָׂרָה.

עוד מגלה לנו המדרש, שהשיר "אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא..." שאנו נוהגים לשיר בקידוש ליל שבת, חובר ע"י לא אחר מאשר אברהם אבינו, כדברי הספד לכבוד שָׂרָה אשתו (למרות שהוא מופיע בתנ"ך בספר משלי שנכתב ע"י שלמה המלך). ומוסיף שלמה בספר משלי וקובע, "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֹרַת בְּעֵלָה...". ומבהירים חז"ל: "אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא עושה רצון בעלה". על דרך הנגלה ניתן להסביר, שבעשותה את רצון בעלה, כמו קושרת "אֵשֶׁת חַיִל" כתרים לראשו של בעלה ומוסיפה לו כבוד. לכאורה, משתמע מזה שהאישה נחותה מבעלה, שכן הוא "החושב" והוא "הקובע", ואילו היא משמשת רק בתור "הגוף המבצע". הגישה הפנימית החסידית מבהירה, כפי שנראה לקמן, כי ההיפך הוא הנכון.

אברהם אבינו שילם מחיר גבוה מאוד בעבור מערת המכפלה, כדי ששָׂרָה תיקבר בה. לפי המדרש, קדמו לשָׂרָה אדם הראשון וחוה, שהיו קבורים כבר במערה. רק הרבה אח"כ נתוספו, עוד שלשה זוגות, אברהם ושָׂרָה, יצחק ורבקה ויעקב וזלעה. מעניין לבחון את הזיקה שבין חַיָּה ובין שָׂרָה שהצטרפה אליה. על שמה הראשון של חַיָּה, מספרת לנו התורה, שכאשר הביא אותה הקב"ה לאדם הראשון לאחר בריאתה, "וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעַם עֵצָם מֵעֵצֵי הַגָּדֹל וַיִּבְשֶׁר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת וַיִּצְאָה מִכֹּל נֶעֱרָה. התורה מספרת לנו אחר כך גם על המקור לשמה השני - חַיָּה, "וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַיָּה כִּי הִיא הִיְתָה אִם כָּל חַי". כאן אנו מגלים את המכנה המשותף השני לשתיהן, חַיָּה היא אימם של כל בני האנוש, אך שָׂרָה אימנו, היא האם היהודייה הראשונה, אימו הראשונה של עם ישראל. כאשר עושים בבית-כנסת "מי שבירך" לחולה שאינו נוכח, ושם אימו אינו ידוע, יש המוסיפים לשמו "בן חַיָּה" ויש המקפידים להוסיף "בן שָׂרָה" דוקא.

אם השורש לשמה של חַיָּה הוא עובדת היותה "אִם כָּל חַי", אז יש מקום לשאול, מדוע איפוא לא נקראה בשם חַיָּה, שם המייצג נאמנה את החיות? ומדוע מוזכר מתן השם החדש, דווקא אחרי חטא עץ-הדעת, ולא בסמוך להולדתו של קין, כאשר חַיָּה הופכת להיות אִם? ונראה, שיש בשם חַיָּה גם טעם לפגם, המזכיר את הכישלון שלה, בחטא עץ-הדעת. החטא בו כשלה, הוא זה שהביא מוֹת לעולם, "כִּי עָפָר אֶתָּה וְאָל עָפָר תָּשׁוּב", ומתן השם חַיָּה, למי שהביאה להגבלת החיות האנושית, עלול "לצרם" את האוזן. ניתן למצוא זיקה נוספת בין השם חַיָּה ובין העובדה שהתפתחה לעצתו של הנחש. הדבר כמו מרומז בכך שנחש, קרוי בארמית - חַיָּה. בהקשר זה של החיות אנו רואים אצל שָׂרָה היפוכם של דברים. כאשר המלאך מבשר לאברהם על הולדתו העתידה של יצחק, לאחר שנה בדיוק, הוא מתבטא בלשון, "כִּנְעַת חַיָּה

והנה בן לְשָׁרָה אֶשְׁתֶּךָ". ומפתיע לגלות שעל פי ספרי קבלה, שָׁרָה אימנו היא בעצם גלגולה של חַוָּה, ולכן היא החלה לתקן, ובהצלחה ניכרת, חלק מהקלקולים של חַוָּה. ולכך כמו מרמז לשון הכתוב: פְּעֹת, לאחר התיקונים שעשתה שָׁרָה, היא ראויה יותר לשם חַוָּה (ולתואר "אם כל חַי"), מאחר שתיקנה עיוותים שפגמו בחיות הרוחנית.

נציג לדוגמא כמה נקודות בהן מתקנת שָׁרָה את מעשיה של חַוָּה. כאשר חַוָּה יולדת את בנה הבכור, אֶת קַיִן, וְתֹאמֶר קִנִּיתִי אִישׁ אֵת ה'". היא רואה בעצמה שותפה מרכזית עם הקב"ה בבריאתו של ה"בן-אדם" הראשון, אך את בעלה היא כמו משאירה מחוץ לתמונה. אצל שָׁרָה לעומת זאת, כאשר היא נוכחת בצערו של אברהם על כך שלא זכה ליורש, היא מייחסת את הבעיה לעצמה ואומרת לאברהם, "הנה נא עֲצָרְנִי ה' מִלֵּדֶת בָּא נָא אֶל שְׁפָחָתִי אוֹלֵי אֲבָנָה מִמֶּנָּה". ואברהם מכיר בְּצִדְקַת דְּבָרֶיהָ, ובצדיקותה, וְיִשְׁמַע אֲבָרָם לְקוֹל שָׁרָה". דוגמא נוספת ניתן למצוא בתחום החינוך. לחוה שני בנים, הגדול שבהם – קַיִן, עובד אדמה, והצעיר – הבל, רועה צאן. המחלוקת שביניהם מביאה אותם עד כדי החלטה לחלק ביניהם את כל העולם, מבלי להשאיר ולוא משהו משותף ביניהם. עובדה זו אינה מדליקה נורה אדומה אצל חוה והיא אינה עושה מאומה כדי להפריד ביניהם. קַיִן מביא כמנחה זרעי פשוטים, ולעומתו הבל מביא מבכורות צאנו ומחלביהן. הקב"ה שועה אל הבל, אך אינו שועה אל קַיִן, דבר הגורר אחריו את הרצח הראשון עלי אדמות.

בדברי הספד שלו על שָׁרָה, כמו מכיר אברהם, לאחר מעשה, בצדקתה של שָׁרָה, בוויכוח שניטש ביניהם לגבי מקומו של ישמעאל. אצל חוה הראייה היתה חומרנית/נהנתנית, של מהרגע להרגע, וְתֹרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֵאָהוּ הוּא לְעֵינַיִם...". והיא מתפתה לאכול מן הפרי. אצל שָׁרָה לעומת זאת, פועלת כבר הראייה הרוחנית והיא צופה למרחוק, קוראת עתידות. וְתֹרָא שָׁרָה אֵת בֶּן הַגֵּר הַמְצִרִית אֲשֶׁר יֵלֶדָה לְאַבְרָהָם מִצַּחֵק", היא רואה את זילות החיים וערכי המוסר, הטבועה בישמעאל, ומבינה שחייבים להפריד בינו ובין יצחק. היא אינה פועלת ממניעים של קנאה או של כבוד אישי, אלא היא רואה את הנזק שעתידי החיבור עם ישמעאל לגרום לבנה (ולעם ישראל בעתיד). אין מקום לחיבור ביניהם, ואף לא לשיתופו של ישמעאל בירושה "גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ! כִּי לֹא יִירֶשׁ בֶּן הָאִמָּה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק". לכך כמו רומז אברהם באמרו "דְּרָשָׁה צְמֹר וּפְשָׁתִים וְתַעֲשֵׂ בְחַפְזָא כְּפִיָּה". שָׁרָה דרשה וחקרה את האפשרות לערבוב הזה של יצחק וישמעאל, וראתה שסופו חלילה, כסיפורם של הבל (צְמֹר) וקַיִן (פְּשָׁתִים), את השַׁעֲטָנָא האסור, ופעלה בדרך הנכונה "לא תִלְבַּשׁ שַׁעֲטָנָא צְמֹר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו".

במסגרת ה"עונש" על חטא עץ הדעת, אומר הקב"ה לחַוָּה "וְאֵל אִישׁךָ תִּשְׁוֹקֶךָ וְהוּא יִמְשָׁל בְּךָ". שָׁרָה הצליחה בתיקון, עד שהגיעה למדרגה של "עושה רצון בעלה". תואר זה, שמייחסים רבותינו לאשת חיל, אין פירושו שהיא נשלטת, אלא בא לומר שבכוחה ומתפקידה, של אשת חיל יהודיה, לעשות (=לְבַנּוֹת) את רצון בעלה, להפנות ולנתב אותו לכיוון הנכון, להעלותו על דרך המלך, מלכו של עולם. וכדי להצליח, זה אמור להיעשות בצורה בה נדמה לו שזה הרצון המקורי שלו. אם הוא אכן חושב כך, יבושם לו, העיקר שיילך בדרך הנכונה. במסגרת העונש על חטא עץ הדעת, גוזר הקב"ה על האדם, "בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹאכַל לֶחֶם". שָׁרָה גומלת חסד עם האורחים שמכניס אברהם, ונותנת להם לחם "שלא הזיעו" בעבורו, מבלי שהשקיעו מצידם כל מאמץ. במסגרת השמעת הנימוקים לעונש, "מאשים" הקב"ה את אדם הראשון, בכך ששמע לקול חַוָּה, "וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אֶשְׁתֶּךָ וְתֹאכַל מִן הָעֵץ". אצל שָׁרָה לעומת זאת, כמו מתהפכות היוצרות, והקב"ה מצוה על אברהם "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׁרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ".

מהו סוד מעלתה של שָׁרָה, על פני אברהם בתחום זה ומה ההבדל בתולדותיהם? ומסביר הרבי, שאברהם אינו אביו של יצחק בלבד, הוא גם אביהם של ישמעאל ושל שאר בני קטורה, "וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֵת שְׁמֵךְ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֵךְ אֲבָרָהם כִּי אֲבִי הֵמוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיד". שָׁרָה לעומתו, היא אמו של יצחק בלבד, ומקושרת רק לצד הקדושה. ברור לה, כי הממשיך הרוחני של אברהם הינו יצחק דווקא, "כִּי בְּיִצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע", בו ולא באחר. ואנו רואים אכן, שלצידם של אדם וחוה, הורי כל האנושות, קבורים במערת המכפלה, האבות והאמהות של עם ישראל בלבד, ולא של אומות אחרות (לא ישמעאל, ואף לא גוייתו של עשיו). ולכן מסובב הקב"ה את הדברים כך שהמערה נקנית לצורך קבורתה של שָׁרָה. וגם אברהם מאמץ את דרכה של שָׁרָה, פועל לאורה ומבהיר כי ישמעאל איננו שותף בירושתו, ככתוב "וַיִּתֵּן אֲבָרָהם אֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק: וְלִבְנֵי הַפִּלְגִשִּׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אֲבָרָהם מִתְּנַת וַיִּשְׁלַחם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָנוּ חַי קִדְמָה אֶל אָרֶץ קְדָם".

מעבר לצניעות המאפיינת אותה, הקפידה שָׁרָה, ושאר האמהות בעקבותיה, על שלש מצוות, הייחודיות לנשים, על טהרת המשפחה, על הדלקת נרות שבת ועל הפרשת חלה. שָׁרָה זכתה בכך שלאחר מותה, השפעתה ניכרת עוד יותר מאשר בחייה, בצדיקותו של יצחק, ובנישואיו לרבקה, "הנכנסת לנעליה" של שָׁרָה, כאילו היו נעליה שלה. רבקה ממשיכה ללכת בדרכה ולאורה, וממלאת באמונה את מקומה. ואין לך חיות גדולה מזו בעבור שָׁרָה. מה שהיא זרעה, נובט, צומח ומניב פרי הילולים, "מה זרעה בחיים, אף היא בחיים". כאן באה לידי ביטוי משמעות נוספת וחשובה לשמה של שָׁרָה, משרש ש.ר.ה, במשמעות של השראה. שָׁרָה חַוָּה כי רוחה שוֹרָה מלמעלה ובאה לידי ביטוי בצאצאיה.

דבר חסידות

מי שרואה בעצמו מידה לא טובה, צריך להתייגע כדי לתקנה. הדבר צריך להיות נוגע עד כדי דכדוכה של נפש.

אלא, שאינו צריך להיות מדוכא מזה. אדרבה: יש להיות בשמחה מכך שאפשר לתקן! (ספר השיחות – אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

חחחחח

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות, במסרון או במייל, פנה אל ghananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691